

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko:

dr Jacek Więclawski

Instytut Nauk Politycznych

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe:

- Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskałem 19 stycznia 2005 r. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Rozprawa doktorska zatytułowana „Polityczno-prawne uwarunkowania procesu naturalizacji ludności rosyjskiej w Republice Łotewskiej” przygotowana została pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Stanisława Gebethnera. Recenzentami rozprawy byli dr hab. prof. UW Grzegorz Rydlewski oraz prof. zw. dr hab. Henryk Chałupczak (UMCS).
- Tytuł zawodowy magistra nauk politycznych uzyskałem w 1993 r. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego (specjalność organizacyjno-polityczna). Pracę magisterską zatytułowaną „Ewolucja systemu partyjnego Królestwa Danii po II wojnie światowej” przygotowałem pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Stanisława Gebethnera.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

- od 2013: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie – adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych.
- 2007-2013: Uczelnia Łazarskiego w Warszawie – adiunkt w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Politycznych.
- 2006-2007: Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego w Warszawie – wykładowca (umowa zlecenie) w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Politycznych.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Teoria realizmu Hansa J. Morgenthaua: koncepcje, krytyka i znaczenie dla współczesnych stosunków międzynarodowych – monografia

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa:

Jacek Więclawski, *Teoria realizmu Hansa J. Morgenthaua: koncepcje, krytyka i znaczenie dla współczesnych stosunków międzynarodowych*, Olsztyn 2014, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, ss. 233.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Wkładem przygotowanej przeze mnie rozprawy habilitacyjnej do rozwoju nauk o polityce jest pierwsze całościowe ujęcie koncepcji teoretycznych Hansa J. Morgenthaua, wskazanie znaczenia jego rozważań dla rozwoju paradygmatu realistycznego, a także próba oceny adekwatności koncepcji teoretycznych Morgenthaua wobec współczesnych stosunków międzynarodowych, z uwzględnieniem polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej.

Do podstawowych osiągnięć naukowo-badawczych związanych z monografią zaliczam w efekcie nakreślenie spójnej, wpisanej w kontekst ewolucji paradygmatu realistycznego, a jednocześnie odnoszącej się do współczesnych stosunków międzynarodowych analizy rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua. Analiza ta odchodzi od stereotypów obecnych w dyskusji o realizmie Morgenthaua i ukazuje złożony charakter jego teorii, na którą duży wpływ miały również jego doświadczenia osobiste. Nie jest to jednak przypisywana Morgenthauowi polityka siły, ale dużo bardziej zróżnicowane koncepcje, które akcentują obecność konfliktu w polityce, ale nakazują łagodzenie rywalizacji o potęgę, umiarkowanie i roztropność przy realizacji interesów narodowych.

Do osiągnięć naukowo-badawczych związanych z rozprawą habilitacyjną zaliczam także przedstawienie rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua jako źródła inspiracji dla współczesnych realistów (przy złożeniu potrzeby reinterpretacji jego teorii). Podkreślam znaczenie rozważań Morgenthaua dla nowej generacji realistów neoklasycznych. Powracając do dynamicznej koncepcji potęgi oraz ścisłych związków między polityką wewnętrzną

i zagraniczną, obecnych w myśli Morgenthaua, realizm neoklasyczny ma dużo większe szanse na adekwatne podejście do współczesnej rzeczywistości międzynarodowej niż opierając się na statycznym realizmie strukturalnym.

Do katalogu osiągnięć wpisuję jednocześnie nakreślenie w monografii obszarów współczesnych stosunków międzynarodowych, w których rozważania teoretyczne Hansa J. Morgenthaua zachowują swą aktualność. Wskazuję tu na aktualność jego ostrzeżeń co do nadmiernej wiary liberalizmu w harmonię interesów i skuteczność prawno-instytucjonalnych mechanizmów regulowania stosunków międzynarodowych, a także nakaz dynamicznego i wielowymiarowego rozumienia procesów politycznych zachodzących na arenie międzynarodowej. Akcentuję możliwy wkład, jaki realizm Morgenthaua wnieść może do analizy uwarunkowań polityki zagranicznej RP, relacji politycznych zachodzących w Europie Środkowo-Wschodniej, a w szerszym kontekście kryzysu procesów integracyjnych na kontynencie europejskim.

Celem naukowym książki pozostaje w efekcie ukazanie bardziej złożonego obrazu rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua niż ich stereotypowe rozumienie sprowadzane zazwyczaj do polityki siły, ewentualnie do sześciu zasad politycznego realizmu zaczerpniętych z najbardziej znanej pracy Morgenthaua – *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace* (1948). W swojej rozprawie akcentuję, że teoria realizmu Hansa J. Morgenthaua dalece odbiega od takiego stereotypowego i ogólnikowego ujęcia. Podkreślam, że refleksja Morgenthaua nad światem polityki i rządzącymi nią prawami daleka jest od brutalnej polityki siły i akcentuje konieczność zapanowania nad rywalizacją o potęgę obecną w polityce. Zauważam również wyraźne związki między polityką i etyką obecne w rozważaniach Morgenthaua, w tym jego koncepcję odpowiedzialnego przywódcy. Rywalizacji o potęgę i konfliktu, jaki może się z nią wiązać, usunąć z polityki się nie da. Każdy odpowiedzialny przywódca ma jednak obowiązek dążenia do łagodzenia i ograniczania tej rywalizacji, tak aby nie przybierała ona swej najbardziej skrajnej i brutalnej postaci.

Analizując koncepcje teoretyczne Hansa J. Morgenthaua dostrzegam jego wstrzeźliwość wobec wypracowanych dotychczas mechanizmów łagodzenia rywalizacji o potęgę na arenie międzynarodowej, w tym wobec prawa międzynarodowego i organizacji międzynarodowych. Nazbyt często bowiem za aktywnością organizacji międzynarodowych stoją interesy narodowe, w szczególności interesy mocarstw, zaś efektywność prawa międzynarodowego zależy w praktyce od zgodności interesów państw bądź równowagi sił na arenie międzynarodowej. Z drugiej strony jednak wyraźne jest dystansowanie się

Morgenthaua od brutalnej polityki siły, które w latach 60. XX wieku doprowadziło go nawet do (nie do końca spójnej) koncepcji państwa światowego. Ważne jest również dostrzeżenie kontekstu wspólnotowego jaki pojawia się w jego rozważaniach teoretycznych. Sprawne mechanizmy łagodzenia rywalizacji o potęgę w wymiarze regionalnym, a jednocześnie kultura wstrzeźliwości i samoograniczania przy realizacji interesów narodowych ze strony regionalnych aktorów politycznych mogą bowiem być skutecznym sposobem zapanowania nad potencjałem konfliktu drzemiącym w polityce. Obiecującym projektem była w tym kontekście dostrzegana przez Morgenthaua, ale rodząca się dopiero w latach 50. i 60. XX wieku integracja europejska.

Kolejnym celem naukowym monografii było ukazanie znaczenia teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua dla kształtowania się i rozwoju realistycznego paradygmatu w postrzeganiu stosunków międzynarodowych. Dostrzegam, iż koncepcje teoretyczne Morgenthaua zdominowały debatę o stosunkach międzynarodowych przez ponad dwie dekady po zakończeniu II wojny światowej. Dopiero odprężenie w relacjach Wschód-Zachód w latach 70., rosnące współzależności ekonomiczne oraz pierwsze oznaki globalizacji sprawiły, że realizm Morgenthaua utracił swe znaczenie a do głosu doszły koncepcje (neo)liberalne. Również w przypadku paradygmatu realistycznego pojawił się nowy nurt i nowe propozycje teoretyczne, związane z osobą Kennetha Waltza i określane mianem realizmu strukturalnego.

W swoich badaniach zauważam jednak, że w przeciwieństwie do nurtu strukturalnego, który koncentrował się na zagadnieniach rozkładu potęgi w systemie międzynarodowym i poszukiwał prawidłowości w funkcjonowaniu tego systemu (nawiązując niejako do pozytywistycznej epistemologii i metodologii) realizm Hansa J. Morgenthaua prezentował znacznie bardziej dynamiczne i zmienne rozumienie potęgi. Dla Morgenthaua ważne były jej czynniki materialne, w tym potęga w ujęciu militarnym, ale równie istotne były niematerialne składniki potęgi, takie jak charakter narodowy, jakość rządu i dyplomacji, a nawet wizerunek państwa na arenie międzynarodowej. Potęga zmienia się w zależności od uwarunkowań, a jej wąska, jednoczynnikowa analiza może być poważnym błędem. Podobnie polityki nie da się ująć w serię empirycznie weryfikowalnych twierdzeń i prawidłowości, mimo że Morgenthau (krytykując behawiorystów) sam starał się formułować kilka reguł jakim rządzić powinna się każda aktywność polityczna.

Analizując problem stwierdzam, że w przeciwieństwie do Kennetha Waltza i strukturalnego nurtu realizmu Hans J. Morgenthau dostrzegał jednocześnie ścisłe relacje między wewnętrznym i międzynarodowym wymiarem aktywności politycznej państwa

a „efektywna polityka zagraniczna” wymagała w jego ocenie „równie sprawnej polityki wewnętrznej”. Uwagi na temat związków polityki zagranicznej i polityki wewnętrznej, a także jego obserwacje stanu amerykańskiej demokracji w połowie lat 60. doprowadziły Morgenthaua do refleksji na temat przyszłości państwa liberalnego i konieczności jego reformy. Refleksje te i swoista obrona liberalno-demokratycznego porządku politycznego po raz kolejny łamią stereotypowe rozumienie teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua jako koncepcji skoncentrowanych na władzy, sile oraz interesach realizowanych w sposób bezwzględny i pozbawiony skrupułów. W swej rozprawie po raz kolejny podkreślam, czego nie dostrzegają inni badacze, że takie stereotypowe ujęcie jest niewłaściwe.

Zauważam, że upadek ZSRR i rozpad ładu dwublokowego potwierdziły problemy realizmu strukturalnego w postrzeganiu zmian zachodzących na arenie międzynarodowej. Błędne prognozy realistów strukturalnych i akcentowanie przez nich trwałości systemu dwubiegunowego przyczyniły się jednocześnie do spadku prestiżu realizmu jako paradygmatu zdolnego do adekwatnej analizy rzeczywistości międzynarodowej. Kryzys realizmu po zakończeniu zimnej wojny skłaniał w efekcie badaczy identyfikujących się z paradygmatem realistycznym do poszukiwania inspiracji w koncepcjach innych niż te formułowane przez realizm strukturalny. Źródłem takich inspiracji stały się rozważania teoretyczne Hansa J. Morgenthaua a nowe pokolenie realistów, w szczególności zaś realiści neoklasycyści, na nowo dostrzega atrakcyjność i aktualność jego tez.

W swej monografii akcentuję jednak, co uważam za nowatorskie, że nie chodzi tu o bierne i bezrefleksyjne powielanie myśli Hansa J. Morgenthaua, a o reinterpretację dostosowującą je do nowej rzeczywistości. Rozważania Morgenthaua wpisane są bowiem w okres zimnej wojny, ale także, co przedstawiłem w książce szeroko, w jego doświadczenia osobiste związane z opuszczeniem Niemiec i emigracją do Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony daleki jestem od zaliczenia rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua już tylko do tzw. tradycji realizmu, a więc rozważań zaczerpniętych z historii myśli politycznej i uznawanych za „klasyczne” przykłady realistycznego myślenia o polityce. 50-60 lat jakie upłynęło od czasu opublikowania przez Morgenthaua jego głównych prac nie przekreśla całkowicie ich aktualności i nie upoważnia, by do jego koncepcji podchodzić tak jak do rozważań Machiavellego czy Hobbesa. Co jednak istotniejsze, podkreślam że Hans J. Morgenthau podjął pierwszą próbę sformułowania teorii stosunków międzynarodowych w jej współczesnym rozumieniu, a jego rozważania nadal pozostają fundamentem realistycznego paradygmatu w postrzeganiu rzeczywistości międzynarodowej, nawet jeśli zadaniem kolejnych nurtów realizmu jest dostosowanie ich do zmieniającej się rzeczywistości

międzynarodowej.

Innym celem naukowym mojej rozprawy pozostaje w efekcie wskazanie obszarów, w których rozważania Hansa J. Morgenthaua mogą służyć współczesnym realistom jako ważne źródło inspiracji, przy założeniu potrzeby ich reinterpretacji. Wskazuję w tym kontekście na aktualność rozważań Morgenthaua dotyczących potencjału konfliktu towarzyszącego polityce, ale równocześnie na podstawowe przesłanie jego realizmu, jakim jest nakaz zapanowania nad tym konfliktem, roztropności i wstrzemięźliwości, by rywalizacja o potęgę obecna na arenie międzynarodowej nie przeradzała się w skrajną formę polityki siły. Aktualność zachowują ostrzeżenia przed zbytnią wiarą w harmonię interesów w stosunkach międzynarodowych, możliwą słabością prawa międzynarodowego i instytucji międzynarodowych, w szczególności jeśli towarzyszy im konflikt interesów tworzących je państw. Badając teorię Morgenthaua dochodzę do wniosku, że na podkreślenie zasługują jego uwagi dotyczące ścisłego związku między polityką wewnętrzną i polityką międzynarodową, a także te dotyczące nieprzewidywalności polityki, dynamicznego rozumienia samej potęgi i potrzeby wieloaspektowej analizy procesów politycznych.

W swojej rozprawie **przekładam te założenia na praktykę** współczesnych stosunków międzynarodowych, w szczególności zaś kwestię polityki zagranicznej Polski oraz dwóch jej największych sąsiadów – Niemiec i Rosji. Stwierdzam, że realistyczna i pozbawiona złudzeń ocena potęgi własnej i potęgi sąsiadów oraz dostosowane do tej oceny instrumenty polityki zagranicznej państwa będą jedną z kluczowych rekomendacji płynących z rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua dla Polski. Adekwatność jego koncepcji teoretycznych widoczna jest jednak również w ocenie kryzysu w jakim znalazły się obecnie procesy integracyjne na kontynencie europejskim. Nie ulega bowiem wątpliwości, że rozpad wypracowanych dotychczas mechanizmów łagodzenia rywalizacji o potęgę w Europie musiałby prowadzić do brutalizacji polityki europejskiej, większej i wyraźniejszej obecności w niej konfliktów oraz ignorowania interesów państw mniejszych i słabszych. W badaniach dostrzegam jednocześnie ewolucję współczesnego postrzegania potęgi. Akcentuję znaczenie wizerunku międzynarodowego, ale także rywalizacji o ten wizerunek i rozumienia polityki w kategoriach dominacji nad pojawiającymi się w przestrzeni publicznej interpretacjami wydarzeń zachodzących na arenie międzynarodowej. Analiza propagandowego wymiaru relacji polsko-rosyjskich jest tego dobrym przykładem.

Ostatnim zadaniem badawczym było przedstawienie i ocena krytyki teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua, zarówno tej formułowanej przez jego przeciwników w debatach o istocie polityki i mechanizmach rządzących stosunkami międzynarodowymi (liberałowie)

jak i tej obecnej w gronie teoretyków związanych z samym paradygmatem realistycznym. W tym kontekście ważna jest analiza porównawcza założeń realizmu strukturalnego Kennetha Waltza i koncepcji teoretycznych Hansa J. Morgenthaua. Na uwagę zasługuje również krytyka rozważań teoretycznych Morgenthaua ze strony behawiorystów oraz jego wieloletni spór ze środowiskiem behawiorystów w macierzystej uczelni Morgenthaua – University of Chicago.

Hans J. Morgenthau odrzucał scjentyzm amerykańskich behawiorystów i ich starania o to by naukom społecznym nadać bardziej weryfikowalny charakter. Akcentował bowiem mało przewidywalny i dynamiczny charakter polityki, wobec której możliwe jest co najwyżej sformułowanie kilku generalnych reguł i konkluzji (które sam przedstawił w drugim wydaniu *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*). W odpowiedzi jednak spotykał się z krytyką behawiorystów, którzy zarzucali mu, że jego koncepcje teoretyczne miały mało precyzyjny i niefalsyfikowany charakter, a przez to trudno było w ogóle uznać je za naukowe. Podobnie krytykując liberalizm za zbyt naiwną wiarę w harmonię interesów na arenie międzynarodowej narażał się na zarzut liberałów, że jego rozważania ignorują takie zmienne jak współzależności ekonomiczne czy charakter reżimu politycznego.

Analiza tego dyskursu naukowego zaowocowała autorskimi konkluzjami. **W swojej ocenie** teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua podtrzymuję wcześniejsze tezy o adekwatności jego koncepcji teoretycznych jako istotnego źródła inspiracji dla współczesnych badaczy stosunków międzynarodowych, ale w dorobku Morgenthaua dostrzegam również pewne niespójności, a także jego przesadny akcent na trudno definiowalną naturę ludzką jako źródło uniwersalnego dążenia do potęgi (*lust for power*). Zauważam też, że krytykując behawiorystów za dążenie do przewidywalności i weryfikowalności procesów politycznych sam Morgenthau ulegał skłonności do formułowania kilku uniwersalnych reguł i prawd polityki.

W rozważaniach o teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua sięgnąłem **bezpośrednio do prac tego autora**. Mojej rozprawie towarzyszył również rozbudowany katalog źródeł anglojęzycznych związanych zarówno z ewolucją koncepcji teoretycznych Morgenthaua, ich miejscem w rozwoju paradygmatu realistycznego, jak też współczesnych interpretacji myśli Morgenthaua i jej adekwatności wobec współczesnych stosunków międzynarodowych.

Przeprowadzone badania pozwoliły na **sformułowanie** kilku najważniejszych **konkluzji**. Potwierdzają one, że mimo upływu ponad pół wieku podstawowe założenia teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua pozostają interesującym punktem odniesienia przy analizie współczesnych stosunków międzynarodowych. Ważne jest jednak, by traktować je bardziej

jako źródło inspiracji niż system niepodważalnych prawd. Sam Morgenthau doskonale rozumiał, iż każda teoria wymaga z czasem reinterpretacji i dostosowania jej do nowych uwarunkowań. W jego przypadku reinterpretację taką ułatwia otwarte i dynamiczne rozumienie pojęcia potęgi, które bez trudu odnajduje się we współczesnym, bardziej złożonym i współzależnym świecie stosunków międzynarodowych.

Aktualność w analizie relacji zachodzących na arenie międzynarodowej zachowuje nie tylko jego elastyczne rozumienie potęgi, ale również dostrzeżenie związku między polityką zagraniczną a polityką wewnętrzną. Uwagi Morgenthaua na temat przywództwa i jakości elit dzielają współcześni realiści neoklasycyści, którzy uzupełniają je o kwestie percepcji potęgi własnej i potęgi państw sąsiednich oraz umiejętności „złożenia w jedną całość” wszystkich czynników potęgi państwa.

Zdaniem autora rozprawy koncepcje teoretyczne Hansa J. Morgenthaua uwzględniają antagonistyczne rozumienie polityki i dostrzegają, że ryzyko konfliktu pozostaje stałym elementem stosunków międzynarodowych. Morgenthau nie jest jednak apologetą siły. Przeciwnie, przesłanie płynące z jego realizmu to konieczność zapanowania nad najbardziej destrukcyjnymi przejawami rywalizacji o potęgę, nawet jeśli on sam krytykuje efektywność dotychczasowych instrumentów wykorzystywanych w tym celu. Z drugiej strony dostrzeżenie potencjału konfliktu drzemącego w polityce, również w zglobalizowanym i współzależnym świecie, skłania do postulowanej przez Morgenthaua ostrożności wobec przesadnego optymizmu i wiary w zbieżność interesów, której nie ma nawet w Unii Europejskiej.

Według autora rozprawy współczesne rozumienie teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua nakazuje umiarkowanie i wstrzeźliwość w realizacji własnych interesów, przestrzega przed skrajnymi formami rywalizacji o potęgę i wąskim, dogmatycznym rozumieniem potęgi. Dostrzega przy tym, że również dominujący po zakończeniu zimnej wojny liberalizm ma skłonność do popadania w dogmatyzm – w serię absolutnych prawd, których nie można krytykować, nawet jeśli rzeczywistość pokazuje, że napotykają one nie mniej anomalii niż te, które przypisywano Morgenthauowi i jego realizmowi.

Tezy sformułowane w mojej rozprawie **wykorzystane mogą być** w analizie procesów zachodzących współcześnie na arenie narodowej, w tym analizie uwarunkowań polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej. Będzie to analiza oparta na realistycznym postrzeganiu rzeczywistości międzynarodowej, ale odchodząca od statycznego charakteru realizmu strukturalnego i nawiązująca do dynamicznego rozumienia polityki obecnego w rozważaniach teoretycznych Hansa J. Morgenthaua. Akcentuję w tym kontekście potencjał, jaki w mojej ocenie niesie ze sobą rozwój realizmu neoklasycznego, jako adekwatnego do

współczesnych stosunków międzynarodowych podejścia teoretycznego w ramach paradygmatu realistycznego. Podejścia, które twórczo rozwija inspiracje płynące z rozważań teoretycznych Morgenthaua.

Podsumowując omówienie celu naukowego mojej rozprawy i osiągniętych w niej wyników chciałbym odwołać się do cytatu z recenzji wydawniczej prof. zw. dr hab. Teresy Łoś-Nowak, która podkreśla, że: „Czytelnik odnajdzie w książce wiele pasjonujących rozważań związanych z procesem tworzenia podstaw nauki o stosunkach międzynarodowych, różnorodnością podejść teoretycznych w obrębie paradygmatu realistycznego, demistyfikacji fundamentalnych zasad realizmu klasycznego stworzonych przez H. Morgenthaua, argumentów podnoszonych przez krytyków realizmu i głównej osi sporów co do przedmiotu i metod badawczych w debatach interparadygmatycznych i obecnej czwartej debacie”.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

Do moich osiągnięć naukowych innych niż monografia wymieniona w pkt. 4 zaliczyć należy łącznie 28 publikacji. Jest to monografia w języku polskim; 18 artykułów naukowych, w tym 12 artykułów w języku angielskim i 6 artykułów w języku polskim; 6 recenzji w języku angielskim oraz 3 hasła w języku polskim. Jestem dodatkowo współredaktorem dwóch opracowań zbiorowych¹.

Podstawowym obszarem moich zainteresowań badawczych pozostają kwestie teorii stosunków międzynarodowych, w szczególności zaś rozważań teoretycznych związanych z paradygmatem realistycznym. Staram się jednak, by moje publikacje dotyczyły praktyki współczesnych stosunków międzynarodowych przekładając założenia teoretyczne na procesy zachodzące na arenie międzynarodowej. W tym obszarze moich zainteresowań badawczych opublikowałem serię artykułów odnoszących się do koncepcji teoretycznych Hansa J. Morgenthaua i ich aktualności we współczesnych stosunkach międzynarodowych, co niezmiernie rzadko podnoszone jest przez innych badaczy. Za autorskie osiągnięcie uważam wykorzystanie teorii realizmu Morgenthaua jako inspiracji do analizy polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej, polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej a także procesów politycznych zachodzących w Europie Środkowo-Wschodniej. Stałem się również zbadać kwestię adekwatności paradygmatu realistycznego wobec stosunków międzynarodowych po zakończeniu zimnej wojny.

W gronie swych publikacji odnoszących się do tej problematyki podkreślam

¹ Szczegółowy wykaz mojego dorobku naukowego w załączniku nr 4.

w szczególności artykuł *Considering the Rapprochement of Realism and Liberalism in Contemporary International Relations – some Conclusions in the Context of the Russia's Foreign Policy*, opublikowany w "Scottish Journal of Arts, Social Sciences and Scientific Studies" (April 2015, Vol. 25, No. 2.); dwa artykuły opublikowane w periodykach polskich – *Hans J. Morgenthau's Concept of Politics – its Nuances and Implications for the Contemporary Foreign Policy Making*, "Politeja" (2012, No. 21) oraz *Współczesny realizm i jego potencjał eksplanacyjny w postzimnowojennych stosunkach międzynarodowych*, „Studia Polityczne” (Grudzień 2011, Nr 28), a także artykuł recenzyjny (review essay) na bazie dwóch książek: Wiliama E. Scheuermana *Hans Morgenthau: Realism and Beyond* oraz Olivera Jüterssonke *Morgenthau, Law and Realism* opublikowany w "Journal of International Political Theory" wydawanym wówczas przez Edinburgh University Press (2013, Volume 9, Issue 1)².

Do katalogu moich osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam w tym obszarze pogłębioną analizę roli i znaczenia paradygmatu realistycznego w rzeczywistości międzynarodowej po rozpadzie ładu dwubiegunowego. Akcentuję tu w szczególności moje konkluzje dotyczące kryzysu realizmu po zakończeniu zimnej wojny, znaczenia teorii realizmu Hansa J. Morgenthaua jako inspiracji dla nowego pokolenia realistów i roli realizmu neoklasycznego jako nowego, obiecującego podejścia rozwijanego w ramach paradygmatu realistycznego. Podkreślam w tym kontekście, że kryzys realizmu strukturalnego nie oznaczał kryzysu całego paradygmatu realistycznego, ale znacznie większe szanse na adekwatną analizę współczesnych stosunków międzynarodowych mają teorie odwołujące się do elastycznej koncepcji potęgi obecnej w rozważaniach Morgenthaua niż statycznego pojmowania rzeczywistości międzynarodowej Kennetha Waltza.

Do swoich osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam badania i rekomendacje związane z kryzysem liberalizmu we współczesnych stosunkach międzynarodowych i jego skłonnością do popadania w dogmatyzm, a jednocześnie potrzebą dialogu między realizmem a liberalizmem. Ten ostatni potrzebny jest w obliczu dynamiki współczesnych stosunków międzynarodowych, ale w przypadku paradygmatu realistycznego łatwiejszy będzie jeśli realizm więcej inspiracji czerpał będzie z rozważań teoretycznych Hansa J. Morgenthaua niż realizmu strukturalnego Kennetha Waltza.

W kategorii wkładu do rozwoju badań w zakresie nauk o polityce ujmuję również wykorzystanie inspiracji płynących z teorii realizmu Morgenthaua, głównie jego konkluzji

² Pełny wykaz publikacji w załączniku nr 4.

o potrzebie dynamicznego i wielowymiarowego ujmowania polityki, do analizy konkretnych problemów we współczesnych stosunkach międzynarodowych, w tym szczególnie analizy wewnętrznych i międzynarodowych uwarunkowań polityki zagranicznej RP.

Kolejnym obszarem moich zainteresowań badawczych pozostają kwestie polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej i relacji między Rosją a Unią Europejską. Badając tą problematykę dokonuję ustaleń dotyczących m.in. miejsca Europy i Rosji w porządku międzynarodowym kształtującym się po rozpadzie ładu dwubiegunowego, problemu odmiennego spojrzenia na istotę stosunków międzynarodowych prezentowanego przez Unię Europejską i Federację Rosyjską a także trudności w teoretycznym ujęciu polityki zagranicznej współczesnej Rosji.

W gronie swych publikacji odnoszących się do tej problematyki podkreślam w szczególności artykuł *Challenges for the Russian Foreign Policy - the Lesson of the Georgian War*, opublikowany w kanadyjskim "Asian Social Science" (August 2011, Vol. 7, No. 8); artykuł *Realizm czy idealizm - interesy Rosji i Unii Europejskiej w dialogu i współpracy międzynarodowej*, opublikowany w pracy zbiorowej *Polska – Unia Europejska – Świat* pod redakcją Józefa Fiszera (Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2007), a także recenzję książki Jackie Gower i Grahama Timminsa *Russia and Europe in the Twenty-First Century* opublikowaną w "International Journal" wydawanym przez Canadian International Council (Winter 2008-2009, Vol. LXIV, No. 1)³.

Do katalogu osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam w tym obszarze moje uwagi i rekomendacje dotyczące konieczności zastosowania realizmu jako wiodącego ujęcia teoretycznego w postrzeganiu polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej oraz poważnych błędów, jakie może przynieść analiza tej polityki z punktu widzenia paradygmatu liberalnego. Zaznaczam jednak, że polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej daleka jest od rozumienia realizmu obecnego w rozważaniach Hansa J. Morgenthaua, chętniej sięga do brutalnych środków realizacji swych interesów narodowych oraz pomija postulowany przez Morgenthaua aspekt wstrzemięźliwości i roztropności. Pogłębia to problemy z klasyfikacją rosyjskiej polityki zagranicznej z punktu widzenia teorii stosunków międzynarodowych.

Jako wkład do rozwoju nauk o polityce postrzegam jednocześnie swoją analizę istotnych rozbieżności w sposobie postrzegania i rozumienia współczesnych stosunków międzynarodowych przez Unię Europejską i Rosję, akcent na potrzebę odwołania się do realizmu przy analizie interesów narodowych wpływających na politykę zewnętrzną Unii,

³ Ibidem.

a jednocześnie rolę propagandy w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Ta ostatnia kwestia wpisuje się w specyficzną formę rywalizacji o potęgę jaką we współczesnych stosunkach międzynarodowych staje się rywalizacja o dominującą interpretację rzeczywistości międzynarodowej (w jej realistycznym i inspirowanym myślą Hansa J. Morgenthaua a nie postmodernistycznym ujęciu).

Trzecim obszarem moich zainteresowań badawczych pozostaje problematyka transformacji politycznej w Polsce i regionie Europy Środkowo-Wschodniej, miejsca Europy Środkowo-Wschodniej w procesach integracji europejskiej a także relacji między Federacją Rosyjską a państwami tego regionu. Analizuję tu m.in. kwestię znaczenia Europy Środkowo-Wschodniej w polityce zagranicznej Rosji, problem mniejszości rosyjskiej w republikach bałtyckich, ze szczególnym uwzględnieniem Łotwy, a także kwestię wyzwań dla integracji europejskiej związanych ze wschodnim rozszerzeniem Unii Europejskiej (badania te oparłem na bogatych źródłach pierwotnych i wtórnych oraz obserwacji uczestniczącej).

Problematyce tej poświęciłem monografię zatytułowaną *Proces naturalizacji ludności rosyjskiej w Republice Łotewskiej (1991-2004)*, która wydana została w 2015 r. przez Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (ss. 252). W gronie artykułów odnoszących się do tych kwestii akcentuję zaś artykuł *The Case of the Russians in Latvia and the Need of the Comprehensive Research Approach in Contemporary International Relations*, opublikowany w "International Journal of Social Science Research" (2015, Vol. 3, No. 1) oraz artykuł *The Eastern Enlargement of the European Union: Fears, Challenges, and Reality* opublikowany w "Globality Studies Journal" (18 March 2010, Issue 15).

Do katalogu moich osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam w tym obszarze pogłębioną analizę problematyki mniejszości rosyjskiej w Republice Łotewskiej wraz z prognozą rozwoju sytuacji politycznej i etnicznej w tym państwie. Akcentuję również swoje rozważania dotyczące potencjalnych konsekwencji, jakie dla Polski i państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej musiałby mieć rozpad Unii Europejskiej i związanych z nią mechanizmów łagodzenia rywalizacji o potęgę na kontynencie.

Najnowszym obszarem moich zainteresowań badawczych pozostaje problematyka bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego postrzegana z politologicznego punktu widzenia. Interesują mnie tu w szczególności kwestie związane z ładem międzynarodowym i mechanizmami, jakie ład ten jest w stanie wypracować na rzecz stabilizacji stosunków międzynarodowych, łagodzenia i rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych. W badaniach na temat bezpieczeństwa przewijają się również wątki teoretyczne, które obecne

są w całym moim dorobku naukowym. W zakresie tym współredagowałem dotychczas dwa opracowania zbiorowe: przyjętą do publikacji (2015 r.) w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie pracę zbiorową *Podstawowe kategorie bezpieczeństwa narodowego*, w której dodatkowo jestem autorem trzech haseł, oraz pracę zbiorową *Współczesne stosunki międzynarodowe - problemy konfliktu i współpracy*, która ukazała się w 2009 r. jako numer specjalny 3(26) kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Prawna” Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie⁴.

Do katalogu moich osiągnięć naukowo-badawczych zaliczam w tym obszarze podjęcie próby uporządkowania terminologii towarzyszącej badaniom nad bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym. W toku dalszych badań dążyć będę do szerszego wykorzystania dorobku paradygmatu realistycznego w analizie problematyki związanej z bezpieczeństwem międzynarodowym.

W trakcie swojej kariery naukowo-dydaktycznej wziąłem udział (jako referent i dyskutant, z uwzględnieniem referatów przyjętych do wygłoszenia) w **dwunastu konferencjach i seminariach naukowych**, krajowych i zagranicznych⁵. Do najważniejszych wystąpień zaliczam referat zatytułowany *The EU-Russia Relations from the Perspective of the New EU Members in East-Central Europe* wygłoszony w marcu 2008 r. w szkockim University of Stirling, w ramach cyklu seminariów naukowych organizowanych przez Centre for European Neighbourhood Studies tej uczelni. Pobyt i wystąpienie zorganizowane zostało na zaproszenie prof. Grahama Timminsa, dyrektora Department of Politics, oraz dr Dejana Jovica, dyrektora Centre for European Neighbourhood Studies. Akcentuję również serię referatów wygłoszonych podczas otwartych spotkań naukowych organizowanych wspólnie przez katedrę Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych (kierowaną przez prof. zw. dr hab. Dariusza Rosatiego) oraz Katedrę Międzynarodowych Stosunków Politycznych (kierowaną przez prof. zw. dr hab. Józefa M. Fiszerę) Uczelni Łazarskiego (wcześniej Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego) w Warszawie. Specyfiką tych spotkań był udział kadry, studentów i zaproszonych gości, w tym naukowców z Instytutu Studiów Politycznych PAN oraz Szkoły Głównej Handlowej.

Jako adiunkt w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Politycznych Uczelni Łazarskiego w Warszawie oraz opiekun Koła Naukowego Młodych Dyplomatów działającego pod auspicjami tej katedry uczestniczyłem jednocześnie w **organizacji pięciu konferencji naukowych** przygotowanych wspólnie przez Koło i Katedrę. W przypadku każdej z nich

⁴ Ibidem.

⁵ Pełna lista referatów i konferencji w wykazie mojego dorobku naukowego - załącznik nr 4.

zasiadałem w Komitecie organizacyjnym i pełniłem rolę **koordynatora przygotowań**.

W swojej karierze naukowej uczestniczyłem w **krajowych i międzynarodowych projektach badawczych** oraz ubiegałem się o krajowe i międzynarodowe granty badawcze. Na zaproszenie Richarda A. Posthuma, Profesora Zarządzania w College of Business Administration University of Texas at El Paso wziąłem udział (sierpień 2013) w międzynarodowym projekcie badawczym „University Work Practices” zorganizowanym przez University of Texas at El Paso oraz redakcję „International Journal of Conflict Management” (ankieta rozesłana do wybranych pracowników naukowych międzynarodowych uczelni). Uczestniczyłem w projekcie „Close neighbours in 21st century - new communications and perception” realizowanym przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Immanuel Kant Baltic Federal University w Kaliningradzie w ramach Programu „Lithuania–Poland–Russia ENPI Cross-Border Cooperation Programme 2007-2013”. W ramach tego ostatniego przygotowałem wykład *Considering Rapprochement of Realism and Liberalism in Contemporary International Relations – Challenges and Possible Benefits*, który wygłosiłem 10 września 2014 r. podczas szkoły letniej dla studentów rosyjskich zorganizowanej w Olsztynie przez obydwie uczelnie.

Uczestniczyłem także w realizacji grantu przyznanego Uczelni Łazarskiego w Warszawie w ramach Programu pod nazwą „Index Plus” (M.P. Nr 86, poz.1012). Obejmował on środki przyznane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego na finansowanie i realizację w latach 2011-2012 projektu pn. „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, numer 3–4/2011. Mój udział w tym projekcie polegał na publikacji dwóch artykułów – artykułu w języku polskim i jego anglojęzycznego odpowiednika:

– *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, numer 3(34)2011.

– *Hans Morgenthau, Classical Realism and Its Recommendations for the Polish Foreign Policy*, „Economic and Political Thought”, No 1(3)2011.

Ubiegałem się równocześnie samodzielnie o granty badawcze. W styczniu 2015 r. złożyłem wniosek o finansowanie przez UACES – The University Association for Contemporary European Studies w Londynie mojego autorskiego projektu badawczego „Discussing the Role of Theories in Contemporary International Relations – the Theoretical Focus on Social and Political Processes in East-Central Europe” (organizacja konferencji międzynarodowej i publikacja pokonferencyjna). Wniosek nie został zakwalifikowany do puli projektów realizowanych w 2015 r. ze względu na szczupłość środków w dyspozycji tej organizacji, ale ponowiony zostanie w roku 2016. 27 maja 2015 r. złożyłem zaś do

Narodowego Centrum Nauki wniosek o finansowanie badań w zakresie innego autorskiego projektu badawczego: „Determinants of the Polish Foreign and Security Policy at the Beginning of the 21st Century – a Neoclassical Realist Perspective”, który zakłada przygotowanie monografii naukowej w języku angielskim oraz międzynarodową prezentację wyników moich badań.

W zakresie osiągnięć dydaktycznych w swej dotychczasowej karierze naukowo-dydaktycznej przygotowałem **czternaście autorskich programów** (wykłady, konwersatoria, ćwiczenia) do przedmiotów prowadzonych w Uczelni Łazarskiego w Warszawie oraz na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie⁶. W prowadzeniu zajęć dotyczących problematyki dyplomacji, służby zagranicznej i współczesnych stosunków międzynarodowych znacząco pomagało mi doświadczenie praktyczne wyniesione z mojej pracy w MSZ (w okresie 1996-2002, jako ekspert/starszy ekspert w Departamencie Instytucji Europejskich a następnie Departamencie Polityki Bezpieczeństwa) a także służby dyplomatycznej w Ambasadzie RP w Rydze (jako I sekretarz ds. politycznych w latach 2008-2012). Przygotowanie do zajęć i sposób ich prowadzenia wysoko ocenili moi studenci. W ostatniej dostępnej ocenie semestralnej (Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie) otrzymałem średnią notę 4,9/5,0

W ramach swych obowiązków naukowo-dydaktycznych pełniłem rolę **promotora** 58 prac dyplomowych, w tym 20 prac licencjackich w Uczelni Łazarskiego w Warszawie i na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie oraz 38 prac magisterskich w Uczelni Łazarskiego w Warszawie. Byłem równocześnie recenzentem 50 prac licencjackich i magisterskich w Uczelni Łazarskiego w Warszawie (w tym 2 prac w języku angielskim w ramach studiów walidowanych przez University of Wales). Studenci piszący prace dyplomowe pod moją opieką wysoko ocenili moje zaangażowanie. Zgodnie z ostatnią dostępną oceną (Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie) otrzymałem jako promotor notę 5,00/5,00.

Pełnię jednocześnie obowiązki **promotora pomocniczego** dwóch rozpraw doktorskich (jedna pisana w języku angielskim, druga w języku polskim) przygotowywanych na Wydziale Nauk Politycznych Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztora w Pułtusku i w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie pod kierownictwem prof. zw. dr hab. Arkadiusza Żukowskiego. Decyzją Dyrektora Instytutu Nauk Politycznych UWM, prof. zw. dr hab. Arkadiusza Żukowskiego, zostałem jego **pełnomocnikiem do spraw**

⁶ Pełna lista przedmiotów w wykazie mojego dorobku naukowego – załącznik nr 4.

studiów doktoranckich z nauk o polityce w języku angielskim.

W latach 2008-2013 pełniłem funkcję **opiekuna** Koła Naukowego Młodych Dyplomatów, funkcjonującego przy Katedrze Międzynarodowych Stosunków Politycznych Uczelni Łazarskiego w Warszawie. Koło to zrzeszało zarówno studentów polskich, jak też białoruskich i ukraińskich studiujących w tej uczelni. Inicjowałem i koordynowałem prace koła, a także wspierałem jego członków w przygotowaniach konferencji naukowych współorganizowanych przez Koło.

Zgodnie z danymi dostępnymi w bazie *Publish or Perish* **moje publikacje cytowane były** dotychczas dziewięciokrotnie (po odrzuceniu autocytowań). Są to zarówno cytowania w periodykach i pracach polskich, jaki i pracach zagranicznych. Ostatnim dostępnym cytowaniem jest odniesienie do mojego dorobku naukowego w książce Esmiry Jafarovej *Conflict Resolution in South Caucasus. Challenges to International Efforts*, wydanej w 2015 r. przez Lexington Books w USA. Ta sama baza cytowań wskazuje, że **indeks Hirsha** moich publikacji wynosi aktualnie – 2 (po odrzuceniu autocytowań).

W zakresie popularyzacji nauki odniesienia do mojego dorobku naukowego obecne są w pracach dyplomowych obronionych na takich uczelniach jak University of British Columbia w Vancouver, La Libera Università Internazionale degli Studi Sociali „Guido Carli” w Rzymie, Universiteit van Amsterdam, szwedzkim Lund University czy portugalskim Universidade de Coimbra. W zasobach internetowych odnaleźć można równocześnie odniesienia do moich publikacji obecne w czasopiśmie popularnonaukowych nawiązujących do problematyki stosunków międzynarodowych. Na uwagę zasługuje w tym kontekście seria artykułów opublikowanych w 2014 r. przez Sina Kisacik w tureckim czasopiśmie „Uluslararası Politika Akademisi”.

Jestem członkiem olsztyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych a także UACES – The University Association for Contemporary European Studies, sekretariat którego mieści się w University College London w Londynie. Od stycznia 2015 r. uczestniczę równocześnie w **międzynarodowej sieci badawczej** „The Expert on Europe”, koordynowanej przez tę ostatnią organizację, gdzie pełnię rolę eksperta w zakresie relacji Unia Europejska-Rosja oraz teoretycznych i praktycznych aspektów transformacji politycznej Europy Środkowo-Wschodniej.

Na zaproszenie periodyku „Review of European Studies” wydawanego w Kanadzie przez Canadian Centre for Science and Education (indeksowany w bazie Scopus) pełnię funkcję **recenzenta** oraz członka jego kolegium redakcyjnego.

W najbliższym czasie zamierzam skoncentrować się na przygotowaniu wspomnianej

wcześniej monografii *Determinants of the Polish Foreign and Security Policy at the Beginning of the 21st Century – a Neoclassical Realist Perspective*. Do jej przygotowania wykorzystam całe swoje dotychczasowe doświadczenie naukowo-badawcze nawiązując zarówno do kwestii teoretycznych (ze szczególnym uwzględnieniem realizmu neoklasycznego), jak też szerokiej i wieloaspektowej analizy uwarunkowań polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Efekty swoich badań zamierzam zaprezentować na kilku krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, w tym podczas the 66th Political Studies Association Annual International Conference, organizowanej w Brighton, w dniach 21-23 marca 2016 r., oraz the University Association for Contemporary European Studies 46th Annual Conference, w Londynie, w dniach 5-7 września 2016 r.

Będę jednocześnie starał się o staże zagraniczne i rozszerzenie moich kontaktów naukowo-badawczych z międzynarodowymi ośrodkami akademickimi. Jednym z kroków podjętych w tym kierunku stała się propozycja autorskiego programu pobytu jako **visiting scholar**, którą 29 kwietnia 2015 r. złożyłem do Department of Politics, McGill University w Montrealu. 22 maja 2015 r. otrzymałem wstępną, e-mailową akceptację moje propozycji przez dyrektora tego departamentu, Profesora Philipa Oxhorna. Pobyt w McGill University planowany jest w okresie 15 września-15 listopada 2015 r.

Jacek Litkowski.